

SECȚIUNEA IV. ISTORIE

ORIGINEA TOPONIMELOR ÎN CONTEXTUL ISTORIEI LOCALE: CAZUL SATULUI SCĂIENI DIN RAIONUL DONDUȘENI (ASPECTE ISTORICE ȘI ETNOCULTURALE)*

THE ORIGIN OF TOPONYMS IN THE CONTEXT OF LOCAL HISTORY: THE CASE OF THE VILLAGE OF SCĂIENI IN DONDUȘENI DISTRICT (HISTORICAL AND ETHNO-CULTURAL ASPECTS)

Valentin ARAPU,

Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Culturii,
valarapu@gmail.com

Snejana RACU

Gimnaziul-Grădiniță „Constantin Negruzzi” Tîrnova**
snejanaracu@gmail.com

***Rezumat.** Problema originii toponimelor în contextul istoriei locale este importantă prin complexitatea sa, marcată de abordările interdisciplinare și pluridisciplinare. Originile numelui topic Scăieni sunt cercetate prin cooptarea informațiilor de ordin istoric, lingvistic, numismatic, botanic și etnocultural. Dimensiunea toponimică a istoriei locale este importantă pentru reconstituirea trecutului localităților rurale din întregul spațiu românesc. Circulația și migrația oamenilor în trecut și-a lăsat amprenta asupra numelor topice din Moldova, Muntenia și Transilvania. În rezultatul unor circumstanțe istorice, românii s-au refugiat din calea intemperiilor, fondând sate noi cu denumiri vechi, atât în Valahia cât și în Țara Moldovei. Astfel, toponimul Scăieni se regăsește și astăzi în mai multe regiuni geografice ale României și Republicii Moldova. Cazul satului Scăieni din raionul Dondușeni este relevant în contextul cercetării istoriei locale prin prisma aplicării metodologiei istoriei orale și a istoriei comparate.*

***Cuvinte-cheie.** Scăieni, istorie locală, toponime, micro-toponime.*

***Summary.** The problem of the origin of toponyms in the context of local history is important due to its complexity, marked by interdisciplinary and multidisciplinary approaches. The origins of the topical name Scăieni are researched by co-opting historical, linguistic, numismatic, botanical and ethnocultural information. The toponymic dimension of local history is important*

* Acest articol a fost elaborat în cadrul proiectului: „Evoluția tradițiilor și procesele etnice în Republica Moldova: suport teoretic și aplicativ în promovarea valorilor etnoculturale și coeziunii sociale” / 20.80009.1606.02.

** Gimnaziul-Grădiniță „Constantin Negruzzi” se află în satul Tîrnova, raionul Dondușeni, în cadrul României întregite administrativ localitatea a făcut parte din județul istoric Soroca.

Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022

for the reconstruction of the past of rural localities throughout the Romanian space. The circulation and migration of people in the past left its mark on the topical names of Moldova, Muntenia and Transylvania. As a result of some historical circumstances, the Romanians took refuge from the bad weather, founding new villages with old names, both in Wallachia and in Moldavia. Thus, the toponym Scăieni can still be found today in several geographical regions of Romania and the Republic of Moldova. The case of Scăieni village in Dondușeni district is relevant in the context of local history research through the application of oral history and comparative history methodology.

Keywords: *Scăieni, local history, toponyms, micro-toponyms.*

Argument. Problema privind proveniența numelui topic Scăieni și a micro-toponimelor locale este investigată în baza unor studii istoriografice și lingvistice. De o importanță aparte în cercetarea noastră sunt sursele orale locale care reflectă percepțiile tradiționale asupra originii denumirii localității și a părților ei constitutive: mahalale, văi, iazuri, locații cu destinație socioeconomică. Aplicarea metodologiei istoriei orale a fost realizată prin interviuarea înaintașilor satului. În acest sens au fost realizate interviuri cu „scăienarii” Ion Rusu¹, Larisa Cotorcea², Profira Racu³, Ecaterina Cărăuș⁴ și Efimia Burbulea⁵.

Prima atestare. Satul Scăieni este amplasat pe râul Răut⁶. Prima atestare documentară a satului Scăieni are loc la 14 septembrie 1639 (7148), pe timpul domniei lui Vasile Lupu⁷. În documentul emis de cancelaria domnească sunt

¹ Interviul realizat de către Valentin Arapu la 30 august 2022 cu Ion Rusu, născut la 10 aprilie 1929. În anul 1949 Ion Rusu a fost deportat împreună cu soția Vera și părinții în Siberia, în regiunea Tiumeni, raionul Vikulovo, satul Kalinino. În februarie 1956 au revenit cu toată familia în satul de baștină (Valentin Arapu, *Scara vieții. Vera și Ion Rusu (s. Scăieni, r-nul Dondușeni)*. În: „Arhivele memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Cercetări realizate în localitățile din nordul Republicii Moldova”, Vol. III, Tom II, Chișinău, Tipografia Balacron, 2017, p. 173-208). În continuare referințe la interviul realizat cu Ion Rusu vor fi încadrate în text în modul următor: (I.R.).

² Interviul realizat de către Valentin Arapu la 04 septembrie 2022 cu Larisa Cotorcea, născută la 11 octombrie 1954. În continuare referințe la interviul realizat cu Larisa Cotorcea vor fi încadrate în text în modul următor: (L.C.).

³ Interviul realizat de către Snejana Racu la 28 august 2022 cu Profira Racu, născută 13 martie 1949. În continuare referințe la interviul realizat cu Profira Racu vor fi încadrate în text în modul următor: (P.R.).

⁴ Interviul realizat de către Snejana Racu la 28 august 2022 cu Ecaterina Cărăuș, născută la 10 septembrie, 1937. În continuare referințe la interviul realizat cu Ecaterina Cărăuș vor fi încadrate în text în modul următor: (E.C.).

⁵ Interviul realizat de către Snejana Racu la 28 august, 2022, cu Efimia Burbulea, născută 10 martie, 1953. În continuare referințe la interviul realizat cu Efimia Burbulea vor fi încadrate în text în modul următor: (E.B.).

⁶ Cotele albiei constituind 150 m (Anatol Eremia, *Arealul toponimic Sângerei. Glosarul numelor topice*. În: „Revistă de lingvistică și știință literară”, nr. 5-6 (245-246), 2009, p. 68).

⁷ L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. VII, Chișinău, 1930, (Doc. XIX), p. 20-21.

**Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare,
istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022**

specificate următoarele: „Io, Vasile voievod din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, dat-am carte(a) domniei mele slugii noastre, Danciului, spre aceia să fie tare și puternic cu cartea domniei mele a lua de a dzecea dintr-a lui direaptă ocină și moșie, din sat din Popești și din Scăieni (Scăuiani) și din Dănceni și dintr-alte moșii a lui, pre unde va avea, din pâine și din fân și din tot venitul ce să va sămănat pre partea lui”¹.

Problema localizării satului Scăieni, menționat în actul de la 14 septembrie 1639, rămâne a fi deschisă. Documentul emis de cancelaria domnească a lui Vasile Lupu la 14 septembrie 1639 (7148) nu specifică în mod explicit localizarea satului Scăieni, creând în așa fel mai multe ipoteze în privința amplasării geografice a localității. În anul 1982 alcătuirii volumului „Moldova în epoca feudalismului” – D.M. Dragnev, A.N. Nichitici, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov – au publicat documentul în cauză, nespecificând localizarea lui concretă. Ulterior, în mod aleatoriu, în publicațiile publicistice și scrierile locale, satul Scăieni, menționat în documentul din timpul domniei lui Vasile Lupu, a fost asemuit cu satul Scăieni din actualul raion Dondușeni, respectiv, din fostul județ istoric Soroca.

În anul 2003 alcătuirii volumului ultimei ediții de documente *Documenta Romaniae Historica* – Nistor Ciocan, Dumitru Agache, Georgeta Ignat și Marius Chelcu – publică același document, datat cu 14 septembrie 1639 (7148), folosind în traducerea din slavă veche numele topic Scăuiani, sat pe care în mod probabil îl localizează lângă orașul Tecuci, județul Galați². Beneficiarul acestui act domnesc, Danciul este menționat în calitatea sa de proprietar de „ocină și moșie” în care intrau satele Popești, Scăieni (Scăuiani) și Dănceni.

Într-un litigiu datat cu 12 ianuarie 1606 figurează Danciul din Bolboci, împreună cu „frații săi, fiii lui Tața” în calitatea lor de preinși proprietari ai satului (seliștei) Popești (Popeștii). Domnul Țării Moldovei Ieremia Movilă le-a confirmat dreptul de proprietari asupra moșiei Popești lui „Isac și fratele lui, Vasilie, fiii lui popa Climentie din târgul Soroca” în detrimentul lui Danciul și fraților lui, care „au spus că au și ei acolo la Popești, a treia parte”. Moșia Popești, localizată „între Bolboci și între Ghitcani, pe amândouă părțile Căinarului” este vândută lui „Voico fost pârcălab, pentru cinci sute taleri numărați”, respectiv, „Danciul cu frații săi” au rămas „din toată legea țării noastre, căci n’au avut acolo nicio-treabă”³. Nu există o certitudine clară precum că Danciul care figurează în actul din 14 septembrie 1639 este același Danciu căruia Eremia Movilă i-a refuzat

¹ *Moldova în epoca feudalismului*, Vol. III, *Documente slavo-moldovenești (1601-1640)*, Chișinău, „Știința”, 1982, (Doc. 186), p. 385; *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, Vol. XXV (1639-1640), Volum întocmit de Nistor Ciocan, Dumitru Agache, † Georgeta Ignat și Marius Chelcu, București, Editura Academiei, 2003, (Doc. 233), p. 235.

² *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, Vol. XXV (1639-1640), Volum întocmit de Nistor Ciocan, Dumitru Agache, † Georgeta Ignat și Marius Chelcu, București, Editura Academiei, 2003, p. 617.

³ *Documente privind istoria României, Veacul XVII*, Vol. II (1606-1610), București, Editura Academiei, 1953, (Doc 2), p. 3-4.

**Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare,
istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022**

dreptul asupra unei treimi din moșia Popești. Totodată, nu este exclus faptul că la scurgerea celor 33 de ani, Danciul să fi căzut în grațiile domnului Țării Moldovei Vasile Lupu care ia confirmat dreptul de a încasa dările „dintr-a lui dreaptă ocină și moșie, din sat din Popești și din Scăieni (Scăuiani) și din Dănceni”. Presupunem că pe durata celor 33 de ani Danciul și frații lui au continuat litigiul pentru proprietate asupra moșiei satului Popești.

Problema localizării geografice a satului Scăieni este complexă și dificilă, deoarece din punct de vedere geografic constatăm prezența mai multe sate cu același nume topic Scăieni atât în Moldova, cât și în Muntenia. Satele Scăieni sunt atestate în județele Prahova, Buzău¹, două sate Scăieni se află în nordul Basarabiei.

În anul 1904 localitatea Scăieni reprezenta un sat din județul Soroca, „volostea Țirnova, așezat la gura văii Dondușeni, între satele Țirnova și Redi-Mari. Lângă sat curge Răutul”. În 1904 satul avea 100 case și o populație de 1.200 de suflete. În perioada interbelică din punct de vedere administrativ satul Scăienii de Sus făcea parte din plasa Țirnova, județul Soroca². Cea de-a doua localitate cu numele topic Scăieni, administrativ făcea parte din plasa Nădușita, județul Soroca³. Satul Scăienii de Sus avea următoarele caracteristici statistice: Clădiri – 629 case; Locuitori, în anul 1941 – 2.619; Locuitori, în anul 1930 – 2.414. Respectiv, satul Scăieni din plasa Nădușita avea: Clădiri – 162; Locuitori (1941) – 667; Locuitori (1930) – 560.⁴

Repere etimologice. În tradiția orală a localității predomină percepția originii „botanice” a numelui topic Scăieni. Locuitorii cred că toponimul a fost preluat din flora locală care abunda în trecut de *scai* (pl. *scaie*)⁵. În anumite perioade din trecutul românilor, această plantă a influențat creația populară, relevante în acest sens fiind câteva proverbe care au circulat în întregul spațiu românesc: *Oaia se duce la scai, nu scaiul la oaie; A se ține ca scaiul (de cineva) / A*

¹ Cristian Petru Bălan, *Monografia orașului Boldești-Scăieni (meleagul viselor ce trebuie împlinite)*, Ediția I, Ploiești, Premier, 2007, p. 35.

² Din plasa Țirnova făceau parte 29 de sate: Boroseni, Caraiman, Codrenii-Noi, Corbu, Dângenii-de-Jos, Dângenii-de-Sus, Dondușenii-Gară, Dondușenii-Sat, Dragoș-Vodă, Drochia-Sat, Elisabeta, Frasin, Goleni, Grinăuți, Grinăuții-Noi, Mihnea-Vodă, Mîndic, Moara-Nouă, Pivniceni, Plopi, Rediu-Mare, Rujnița, Ruseni, Scăienii-de-Sus, Slănina, Slobozia, Șalvirii-Vechi, Țirnova, Țaul (Ion Agrigoroaiei, Gheorghe Palade, *Basarabia în cadrul României întregite (1918-1940)*, Chișinău, Universitas, 1993, p. 211; Nicolae Bulat, *Județul Soroca: file de istorie*, Chișinău, Editura Arc, 2000, p. 252).

³ Din plasa Nădușita făceau parte 23 de sate: Antoneni, Baroncea, Baroncea-Nouă, Bezeni, Briceva, Căinari-Vechi, Căitânești, Dominteni, Drochia-Gară, Elena-Doamnă, Floriceni, Ghica-Vodă, Ghizdita, Izvoarele, Mihăileni, Nădușita, Nicolăești, Petreni, Popeștii-Noi, Scăieni, Serghiești, Țarigrad, Văleni (Ion Agrigoroaiei, Gheorghe Palade, *op. cit.*, p. 210; Nicolae Bulat, *op. cit.*, p. 251).

⁴ *Județul Soroca*. În: „Indicatorul localităților din România. Datele Recensământului General din 6 aprilie 1941”, Imprimeria Institutului Statistic, 1943, p. 583.

⁵ În sursele orale locale este invocat și faptul că pe locul viitorului sat „era o moșie plină de scai” (L.C.).

**Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare,
istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022**

se agăța de mine ca scaiul¹; Se prinde ca scaiul de oaie²; Ași aprinde scaii în cap³.

Scaiu (scai) este o „plantă din familia compuselor cu frunze ghimpoase și cu mai multe specii: *scaiul dracului, scaiul mărunt, voinicesc*”⁴. *Scaiete* (m. *scaiu*) este sinonim cu *ciulin* și *spins*. Planta *scaietele popii* are flori verzi și un înveliș „cu spini îndoși la vârf (*Xanthium strumarium*)”⁶. Un anumit „soiu de scaiu ghimpos și mărunt (*Xanthium spinosum*)” se numește cornută⁷. „*Scaiu rusesc* sau *spin muscălesc*” era numită cătina (*cătină*) semințele căreia „ar fi fost aduse pe cozile cailor căzăcești de rușii ce ocupau pe atunci Moldova”⁸. „Scai rusesc, Scai muscălesc” este denumirea populară a plantei medicinale *holera* sau Ghimpe (*X. spinosum*) care este o plantă anuală, specie care face parte din flora spontană, implicit din genul *Xanthium*. Planta respectivă este răspândită pe pășuni și locuri ridicate. Pe tulpina ramificată sunt amplasați „spini galbeni”, la baza frunzelor „se dezvoltă câte un spin trifurcat”⁹.

În Moldova la *purcelaș* i se mai spunea *scaietele popii*¹⁰. În popor *scaiului vânăt* (*Eryngium planum*) i se mai zicea samcă, scai albastru, buruiana zmeului, spinul vântului¹¹. Scaiul vânăt se folosea în medicina populară, astfel ceaiul din această plantă era folosit pentru tratarea tusei măgărești și a diareii¹². Cu lichidul obținut dintr-o anumită specie de *scai mare* se trata părul pentru a crește¹³.

O altă ipoteză este construită în jurul termenului *niscai* care era și este folosit cu sensul de *niște*, provenind de la latinescul *nescio*¹⁴. Presupunerea dată, în pofida faptului că este doar o supoziție, are dreptul la existență în plan istoriografic.

¹ *Dicționar de proverbe și zicători românești*, Alcătuire și prefață de Grigore Botezatu și Andrei Hîncu, București-Chișinău, Litera Internațional, 2001, p. 39, 191; Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, A opta edițiune, Craiova, Editura „Scrisul românesc”, 1938, p. 4; Enea Hodoș, *Mic dicționar pentru școale și particulari*, Ediția I, Sibiu, Tipografia arhidiecezană, 1929, p. 105.

² Mihai M. Robea, *Proverbe și zicători. Ghicitori*, București, Casa Editorială Muntenia, 1998, p. 84.

³ Iuliu A. Zane, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, Vol. V, București, Editura Librăriei Socecu, 1900, p. 536.

⁴ Lazăr Șăineanu, *op. cit.*, p. 571.

⁵ *Ibidem*, p. 136.

⁶ *Ibidem*, p. 571.

⁷ *Ibidem*, p. 169.

⁸ *Ibidem*, p. 296.

⁹ Tatiana Calalb, *Botanica farmaceutică (pentru uzul studenților)*, Chișinău, CEP „Medicina”, 2009, p. 428-429; Ioan Milică, *Modele naive și modele savant în reprezentarea lingvistică a realității: denumirile de plante*. În: „Limba română”, Nr. 11-12 (185-186), 2010, p. 79; George Bujoreanu, *Boli, Leacuri și Plante de leac cunoscute de Țărâניה Română*, Cluj Napoca, „Astra”, 1936, p. 377.

¹⁰ Lazăr Șăineanu, *op. cit.*, p. 525.

¹¹ *Ibidem*, p. 562.

¹² Anamaria Lisovschi, *Etnoiatria, magia și descântecul terapeutic*, Cluj, Editura Napoca Star, 2004, p. 42.

¹³ *Ibidem*, p. 62.

¹⁴ Lazăr Șăineanu, *op. cit.*, p. 431.

Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022

Toponimul „Scăieni”. Pe dimensiunea onomastică, Anatol Eremia în baza mai multor exemple, susține că forma oiconimului Scăieni „poate fi explicată prin conformarea vechiului toponim” *Scai* „la modelul structural derivațional specific numelor de localități în -eni, deosebit de productiv în toponimia românească”, implicit Scăieni. În perioada interbelică, „denumirii preexistente” Scăieni „i s-a adăugat determinativul” de Sus, pentru a se indica așezarea geografică a localității față de cea amplasată în depresiune. Oiconimul Scăieni este legat de vegetație, la fel ca și un șir de alte localități din raion: Frasin, Plop, Baraboi și Rediul Mare².

Cristian Petru Bălan a cercetat etimologia toponimului Scăieni în monografia sa dedicată orașului Boldești-Scăieni³, situat în Prahova, Muntenia. În formele arhaice toponimul Scăieni era menționat documentar cu numele topice „Scoiani, Scăiani, Scăuiani, Scăuieni, până s-a modernizat în Scăieni”, iar forma Scăeni „a apărut și s-a dezvoltat după anul 1902”⁴. Autorul afirmă că ipoteza unei explicații etimologice, născute „din presupuneri nedocumentate”, precum că acest nume topic ar proveni „de la locurile pline de scaieți, nu rezistă aceleia, mai sigure, care susține că numele vechi Scăuieni ar proveni din Săcuieni, „secuienii” nefiind secui, ci acei transilvăneni băjenari proveniți, ca și cei din Măneciu-Ungureni, din zona Ardealului în Prahova”⁵.

Dan Ghinea în „Enciclopedia geografică a României” specifică orașul Boldești-Scăeni care se află în județul Prahova, fiind „situat la poalele de SV ale Dealului Seciu, pe Valea Teleajenului, la ieșirea acestuia din Subcarpații Prahovei”. Acest oraș s-a format la 17 februarie 1968 prin contopirea „satelor Boldești (atestat documentar în 1503, 1600 și 1778) și Scăeni (*Scăieni*, *Scăiani* sau *Scăuiani*, menționat documentar în 1543 și 1581)”⁶. Constatăm, că toponimul Scăeni cu derivatele sale *Scăieni*, *Scăiani* sau *Scăuiani* este atestat documentar mai întâi în anul 1543 în Țara Românească, iar deja peste un secol, în anul 1639 toponimul respectiv, Scăieni sau Scăuiani, este atestat documentar în Țara Moldovei. Prezența acestui toponim pe harta Moldovei poate reprezenta rezultatul firesc al fenomenului „roirii satelor”⁷ în rezultatul căruia persistă până astăzi nume

¹ Anatol Eremia, *Dicționar topografic*. În: „Limba română. Revistă de știință și cultură”, Nr. 4-6, anul XVII, 2007, passim. În: <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=748> (vizitat 20.09.2022).

² Mihail Hachi, Petru Bacal, Dorin Lozovanu (coord.), *Situația geodemografică a localităților urbane și rurale din Regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova*, Chișinău, Institutul de Ecologie și Geografie, 2021 (Impressum SRL), p. 38.

³ Cristian Petru Bălan, *Monografia orașului Boldești-Scăieni (meleagul viselor ce trebuie împlinite)*, Ediția I, Ploiești, Premier, 2007, 253 p.

⁴ Ibidem, p. 34.

⁵ Ibidem.

⁶ Dan Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, Ediția a IV-a, actualizată și completată, Toronto, 2018, p. 133.

⁷ „Sate noi apăreau prin roirea celor vechi, prin întemeierea de așezări noi pe moșiile donate de domnitori demnitarilor de curte, vitejilor oșteni și mănăstirilor, precum și prin crearea de slobozii” (Anatol Eremia, *Considerații privind toponimia istorică a Basarabiei*. În: „Buletin de lingvistică”,

Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022

topice identice în Moldova, Muntenia și Transilvania. Ipoteza lansată de Cristian Petru Bălan precum că „secuienii” nu au fost secui, dar „transilvăneni băjenari proveniți, ca și cei din Măneciu-Ungureni, din zona Ardealului în Prahova”, iar din Prahova, sau chiar direct din Transilvania, presupunem că acești bejenari au fondat, cu trecerea timpului, și satele cu numele topice Scăieni (arhaicul Scăuiani) de pe teritoriul Moldovei.

Micro-toponimele. Procesul formării numelor topice ale anumitor părți ale satului este caracterizat de multipli factori de ordin istoric, economic, social și religios. În tradiția orală locală persistă următoarele micro-toponime: *La sută* („O sută de hectare de pământ”); *Lipnicul (Drumul la Frasin)*; *Humăria / În Humărie (Drumul la Dondușeni)* („de la „humă”); *Planul; Jiia / La jiie (Viia / La vie)*; *Plasa (La plasă – „oamenii care aveau pământ, aduceau recolta și o alegeau, o băteau, o vânturau”)*; *Cincizeci* („50 de hectare”); *La Mojilă (La Movilă)* („era o „mojilă” de cândva”); „loc de observație pentru [ai detecta pe] turci, urcau pe movilă și se uitau de unde vine dușmanul”); *Pădurea Scăieniului* („spre [satul] Gașpăr”); *Pădurea Zurloaiei*; *Odaia* („au fost clădiri de-ale boierului și astăzi se găsesc acolo cărămizi”); *Podul Ratuș* („plecau cu boii la Odesa și se opreau în Ratuș și se odihneau, făceau mâncare”); *Jinăria (Vinăria)* („se prelucra poama din sat”); *La Coada Iazului* („localnicii puneau la murat cânepa”); *Valea Croitoritei* („de la numele de familie a unui băștinaș, care avea pământ”); *Pi Răut / Pe Răut* („în apropierea râului Răut”); *Valea Deleului* („de la boierul Deleu, moșiile pe care le deținea”); *La Lutărie* („băștinașii extrăgeau lut cleios pentru cărămizi, doar în acest loc”); *Vălicica lui Samson* („de la numele proprietarului de pământ”) (L.C.; P.R.).

Pe dimensiunea istorică cele mai vechi micro-toponime au apărut în contextul unor activități, practicate de localnici sau influențate de relațiile comerciale de tranzitare a satului cum a fost, de exemplu, „Ratușul” – parte a satului în care „erau făcute niște clădiri” și în care poposeau „oamenii [care] se duceau cu carele cu boi tocmai pe la Odesa” (P.R.). Ratușul îndeplinea rolul unui han, servind ca loc de cazare pentru călători, iar în spațiile secundare erau prapionate și asigurate cu hrană animalele de tracțiune (boii, caii etc) (I.R.).

Asupra micro-toponimelor localității și-au lăsat amprenta și un șir de personalități care în anumite perioade istorice au contribuit la dezvoltarea satului. Relevant este faptul că unele personalități sunt reale, iar altele fac parte din mitologia locală. Astfel, cu stăruințele lui Filip Marcoci, și pe cheltuiala sa, în satul Scăieni a fost construită biserica de piatră „Acoperământul Maicii Domnului” (1869) care dăinuie și în zilele noastre¹. Fiind ctitor al locașului de cult, Filip

2017, nr. 18, p. 85-86). Fenomenul de roire demografică rezultă și în urma „suprapopulării”, soldată cu transferul „demografic în alte localități” sau cu „întemeierea de noi puncte locuite în spații amenajate cu eforturi în vederea practicării agriculturii (defrișării, asanări de mlaștini etc.)” (Vasile Surd, *Geografia așezărilor*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 30).

¹ 150 de ani de la întemeierea unei biserici din raionul Dondușeni. În: „Provincial”, miercuri, 28 noiembrie, 2018. În: <http://provincial.md/actual/150-de-ani-de-la-intemeierea-unei-biserici-din-raionul-donduseni> (vizitat 15.11.2022).

Marcoci (†1890) își odihnește somnul său de veci împreună cu unele rude în cavoul familial, amplasat sub altarul bisericii, inscripția funerară consemnând acest fapt prin invocarea următoarelor persoane: „Robul lui Dumnezeu Filip, ctitorul bisericii”¹; „Roaba lui Dumnezeu Elisaveta, sora ctitorului locașului”; Constantin Dmitrievici Ostop; „Robii lui Dumnezeu presbiterul Nicolai, presbiterșa Evdokia și nora lor Sofia”. În arealul toponimic local Filip Marcoci este prezent prin micro-toponimele *Iazul lui Șilipache* [a lui Filip - Filipache] și *Pădurea lui Șilipache* (I.R.).

Valea Deleului (Vale de Leu). În tradiția orală locală originile micro-toponimului *Valea Deleului* sunt inspirate din mitologicul „boierul Deleu” (P.R.). În privința originii acestui nume topic local, analizând unele interferențe dintre numismatică și onomastică în spațiul românesc, am menționat tangențial faptul că „în fauna spațiului geografic carpato-danubiano-pontic dintre toate animalele totem la români (ursul, lupul, cerbul, leul, bourul, zimbrul etc.) doar leul nu a populat aceste teritorii. Totodată, reprezentările românilor despre acest animal erau exprimate în creația populară (*Colinda leului; Legenda leului* [lei aduși în cuști de către otomani pentru a intimidă populația]), toponimie”, fiind invocate următoarele exemple: satul Leu [Dolj]; câmpul Leu-Rotunda [Câmpia Olteniei]; Valea Deleului [satul Scăieni, r-nul Dondușeni]². Ipotetic, putem presupune că la origini această vale de pe moșia satului era cunoscută și ca *Vale de Leu*, relieful văii fiind caracterizat de o depresiune, mărginită cu dealuri abrupte, respectiv, valea fiind asemuită la figurat cu o gură de leu cu maxilare larg deschise către ceruri. Nu este exclusă nici explicația inspirată din numismatică deoarece în drum spre „Ratușul” din localitate, drumeții (negustorii, călătorii etc) traversau această vale, jertfind (aruncând într-un anumit loc), sau chiar plătind simbolic un leu sau mai mulți pentru a avea noroc în afaceri. Presupunerea noastră este bazată pe faptul că oamenii, în special cei porniți să târguiască, erau foarte superstițioși, fiind marcați de multiple prejudecăți în acest sens. De exemplu, cei care mergeau cu marfa în târg pentru negustorie urmau să tragă „cu grebluța”, adică cu o părticică din scheletul unui liliac, și, veneau „o mulțime de cumpărători”. Oamenii credeau că dacă vrei să-ți meargă bine în prăvălie atunci trebuie de îngropat „un liliac sub prag la intrare”³. În cazul micro-toponimului *Valea Deleului* nu excludem faptul că a existat o practică de a arunca un leu la traversarea ei în speranța de a avea noroc în activitate și în viață. De altfel, în mai multe colțuri ale lumii, persistă până astăzi astfel de tradiții de a arunca o monedă în havuz, râu, bazin, sau într-un alt loc

¹ *Mot-a-mot: Рабъ божиуу Филиппъ, строитель храма.*

² Valentin Arapu, *Interferențe dintre numismatică și onomastică în spațiul românesc. Preliminarii generale (I)*. În: „Conspecte numismatice”, Vol. VI, Chișinău, CEP USM, 2016, p. 55.

³ Idem, *Liliecii și bolile în contextul pandemiei de SARS-CoV-2 și a medicinei magice: percepții, prejudecăți și realități (interferențe istorice, zoologice, epidemiologice și etnoculturale)*. În: „Revista de Etnologie și Culturologie”, Vol. XXIX, Chișinău, 2021, p. 8-9; E. Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, Vol. I, Iași, Polirom, 1998, p. 385.

**Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare,
istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022**

memorabil în speranța că-și vor îndeplini toate dorințele. Vom nuanța că la baza sa *Valea Deleului* este marcată de un teren mlăștinos pe care în timpul ploilor își croiește drumul un mic râuleț. Cu certitudine, în secolele trecute, această vale, în anumite perioade ale anului, era traversată cu dificultate de către drumeții care-și aveau propriile explicații, percepții și prejudecăți privitoare la această *Vale de Leu*, sau cum este cunoscută astăzi *Valea Deleului*.

În tradiția locală aproape că nu s-au păstrat informații despre *Conacul lui Filip Marcoci* Conacul a fost construit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fiind distrus după lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917. Cu referire la acest conac există și o informație complementară conform căreia în anul 1888 „Grigore Șimanovici a dăruit școlii din satul Scăieni, județul Soroca, o casă cu conac boieresc, iar episcopul acestei școli, moșierul Filip Marcoci, a donat 100 de ruble pentru a o reconstrui ca școală”¹. Clădirea conacului nu era mare, fiind amplasată în apropiere de biserică, în direcția vestică. Din piatra rezultată în urma distrugerii conacului „a fost ridicat zidul care împrejmuiește biserica” construită de Filip Marcoci în 1869².

Odaia. În tradiția orală locală persistă amintirea existenței de cândva a „Odaiei”. Această locație a satului este legată de vila boierului, a lui Filip Marcoci. În apropierea vilei boierului era și un grajd de cai care era „pe drumul vechi poștal, la hotar spre Rediul Mare, în fundul văii „Odaia”³.

Jinăria (Vinăria). Raptul Basarabiei și anexarea ei de Imperiul Sovietic și-a lăsat amprenta nemijlocită asupra apariției unor noi micro-toponime în detrimentul celor vechi. Promovarea politicii de colectivizare forțată și-a lăsat amprenta nemijlocită asupra numelor topice locale. Impunerea gospodăriilor colective, a colhozurilor, a generat un proces de comasare a terenurilor agricole. Astfel, dacă până la colectivizare gospodarii satului aveau terenuri cultivate cu viță de vie – „Naș Sinion Popovici ave un hectar de poame acolo, Costache Popovici avea o desetină de poamă, Costache Puru ave poamă acolo, Nașu Lisandru, tot era poamă acolo” – respectiv, după ce „s-o format colhozurile, au completat tot cu poame și o făcut *jin* [vin] colhozul și se spune *Jinăria*. *Jinăria* o ieșit de amu, de când [a fost format] colhozul” (I.R.).

Voloseanca. La hotarul satului Scăieni cu câteva decenii în urmă a existat un cătun, populat în mare parte de etnici ucraineni, numiți de *scăienari* și ruși. În trecut a existat un litigiu dintre locuitorii satelor Scăieni și Goleni în privința apartenenței cătunului Voloseanca⁴, *scăienarii* fiind convinși că „de fapt după lege,

¹ Emanuel Balan, *Biserica Ortodoxă din Basarabia. Mitropolia Basarabiei, de la începuturi până în prezent*, Bacău, Editura „Egal”, 2010, p. 30.

² *Lista conacelor din Republica Moldova*. În: https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_conacelor_din_Republica_Moldova (vizitat 15.11.2022).

³ Ibidem.

⁴ Litigiul se păstrează până în zilele de astăzi, mai ales în privința unui iaz, aflat la hotarul satelor. Astfel, iazul în mare parte se află pe moșia satului Scăieni, iar iezătura face parte din moșia satului

Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022

era pământul de la pădure și până la hotar la Gașpăr, tot acest pământ era a Scăieniului, că era *boieriu*, *tăt ține boieriu*, se socotește tăt teritoriul Scăieniului” (I.R.). Din lipsa de pământuri libere la Goleni, unii localnici erau nevoiți să se stabilească în Voloseanca (E.B.). Mai înainte, cătunului Voloseanca „îi zice Cot Frumos [Cotul Frumos], erau oameni de treabă acolo, în cătun fiind vreo 30 de case” (L.C.).

La originile Baraboiului. Pentru locuitorii satului Scăieni constituie un prilej de mândrie faptul că în trecut unii descendenți din acest sat s-au deplasat la o distanță de 20 kilometri și au fondat satul Baraboi. Este o percepție locală, astfel în plan toponimic păstrându-se convingerea că „toate satele în jur, primeau denumirea de [în conformitate cu ceea] ce se găsea pe acolo”, respectiv, „Baraboiul [satul Baraboi a fost] fondat de *scăinari*, primește denumirea de la planta baraboi” (P.R.). O altă afinitate dintre cele două sate este semnalată pe dimensiunea antroponimică deoarece mai multe nume de familie cum ar fi – Burbulea, Burunciuc, Bordian / Bordeianu, Bețivu, Caraiman, Carauș, Cebotari / Ciubotaru, Ciobanu, Cojocari / Cojocar, Cotorcea, Croitori / Croitoru, Focșa, Gandrabura, Gîscă, Guțu, Ionesii, Jitari, Lisnic, Livițchi, Lungu, Melnic, Munteanu, Panțir, Prisacari, Tcaci, Țurcan, Popovici, Rusu/Russu și Vacarciuc – se regăsesc și astăzi în ambele sate¹. Din punct de vedere istoric, satul Baraboi urma să fie întemeiat în primăvara anului 1840 „după strămutarea locuitorilor din satul Scăieni pe moșia domnitorului Mihail Sturdza”. Totuși, atestarea documentară a întemeierii satului Baraboi este considerată data de 3 ianuarie 1843, localitatea fiind populată cu locuitori originari din satul Scăieni². În anul 1859 satul Baraboi făcea parte din ținutul Iași, fiind amplasat pe râul Popornița și având 132 de gospodării în care locuiau 570 de bărbați și 478 de femei³.

Concluzii. Problema originii toponimelor în contextul istoriei locale este importantă prin demersul său interdisciplinar, fiind relevante informațiile de ordin istoric, onomastic, toponimic, geografic și numismatic. În cazul originii numelui topic Scăieni persistă două ipoteze distincte: prima fiind de origine „botanică” și având ca punct de reper locurile „pline de scai” / „scăieți”; cea de-a doua ipoteză vizează transilvănenii băjenari din Săcuieni, adică „săcuienii” care nu erau secui ci

Goleni. Între săteni apar disensiuni, cei din Goleni declarând la fierbințeală că rup iezătura și dispare și iazul (L.C.).

¹ *Satul Baraboi (numere de telefoane)*. În: <https://www.info1188.com/raionul-donduseni/satul-baraboi.html> (vizitat 29.11.2022); *Satul Scăieni – Raionul Dondușeni, numere de telefoane*. În: <http://1188info.ru/raionul-donduseni/238-satul-scaieni-raionul-donduseni-numere-de-telefoane> (vizitat 27.12.2022).

² În lista localităților Basarabiei pentru anul 1859 figurează satul Scăieni (nr. 774) din ținutul Soroca cu „117 de gospodării”, în care locuiau „393 de bărbați și 338 de femei”, fiind atestată și o biserică ortodoxă (*Список населенных мест по сведениям 1859 года, III, Бессарабская область, СПб, Типография Карла Вульфа, 1861, с. 46*).

³ *Satul Baraboi (nr. 1181)* (*Список населенных мест по сведениям 1859 года, III, Бессарабская область, с. 67*).

Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației”, 21 decembrie 2022

români, refugiați, din cauza unor circumstanțe ingrate, în Muntenia și Moldova.

Originea micro-toponimelor localității are la baza sa un șir de fenomene de ordin socioeconomic, politic și religios. Asupra numelor topice locale și-au lăsat amprenta și un șir de personalități locale cum a fost, de exemplu, Filip Marcoci, moșierul care a edificat biserica din satul Scăieni. În baza investigațiilor bazate pe metodologia istoriei orale am accentuat faptul că memoria colectivă a comunității locale conține multiple fisuri care contribuie la mitizarea unor componente ale istoriei satului. De asemenea, am constatat și o ruptură memorialistică între generații pe care încercăm, prin prezentul demers, s-o remediem în beneficiul tinerei generații.